

בבא קמא לא

משה שווערד

1. רמב"ם יד החזקה הלכות נזקי ממון פרק יג

(ח) שני קדרין שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון אם היה לראשון לעמוד ולא עמד חייב בנזקיו של שני שאע"פ שהוא אנוס בשעת נפילה אינו אנוס בהיותו מוטל בדרך והרי הוא יכול לעמוד ואם לא היה לו לעמוד פטור ואע"פ שלא הזהיר לזה שנתקל בו מפני שהוא טרוד בנפשו: (ט) במה דברים אמורים שהוא חייב בנזקיו של שני בשהזקק גופו של שני אבל אם הזקק כליו פטור שאינו חייב על הכלים בבור וכל תקלה תולדת בור היא כמו שביארנו:

2. מגיד משנה על הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ח

שני קדרין שהיו מהלכין בדרך זה אחר זה וכו'. משנה שם (דף ל"א) ופסק כר"י דגמרא ופטור הכלים הוא מפני שכל תולדת בור כלים פטורין בו כמו שנתבאר:

3. שערים מצויינים בהלכה

דף לא. משנה שני קדרין וכו'. כתב הרא"ש (ע"ב) מדנקט קדרין וזגגין שנשכרים בקל, משמע דחייבא אכלים קאי וכו' אבל ר"י פליג וס"ל דלא נקט קדרין בשביל חייבא דכלים אלא משום דקדרין נושאין משוי גדול ובקל נתקלין וכו'. ועי' בשלטי הגבורים (יד: אות ד).

4. שערים מצויינים בהלכה

ונתקל השני בראשון הראשון חייב. והא דאמרינן לקמן (מה). שניהם ברשות כו' הוזקו זה בזה פטורין, מפרש בחזון איש (סי' ד אות ב) דשניהם ברשות ר"ל דהמזיק לא עשה דבר שלא כהוגן, אלא עומד והולך כמנהגו של עולם, וגם הוא ברשות שיש לו רשות להלך, אבל אם עשה דבר שיכול להביא היזק כמו שעמד בקורה ברה"ר ולא הזהיר הבאים אחריו חשיב שלא ברשות במעשה זו, והניזק חשיב ברשות.

5. שערים מצויינים בהלכה

אם היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון, אם עמד בעל חבית פטור בעל הקורה, אע"פ ששיכר החבית בקורתו שהקיש בה, וכן בגמ' (כו:). דפריך איבעי ליה לעיוני ומיזל, ומשני לפי שאין דרך בנ"א להתבונן בדרכים. וכיוצא בהן הרבה בתלמוד.

אנוס הוא ופטור. הקשה בתוס' הרא"ש, נהי דאנוס הוא אמאי פטור, והתניא לעיל (כו:). פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון, ותירץ דיש אונס שאדם המזיק פטור כדאיתא בירושלמי כו', וכן בגמ'.

6. נחלת משה

דף ל"א ע"א: ור' יוחנן אמר כיון דלא חי' לו לעמוד
לא חי' לו להזכיר דטריד וכי' דר' יוחנן
סובר דנשטת שחדס טרוד לעמוד אז הוא טרוד גם מלהזכיר
ור"י צר ינחק סובר דאע"פ שהוא טרוד לעמוד מ"מ אינו
טרוד מלהזכיר ולכאורה קשה וכי פליגי איך הוא המליאות
וי"ל דזה ודאי דמי שטרוד לעמוד אז הוא טרוד קלת גם
מלהזכיר ופליגי ר' יוחנן ור"י צר ינחק אם זה מחשב לאונס
או לא.

7. רש"י על בבא קמא דף לא/א

לפוש - דמשונה הוא ואין רה"ר עשויה לכך:

8. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לא עמוד א

ה' רד"ה לפוש - דמשונה הוא ואין רה"ר עשויה לכך - כתב בחי' ר' נחום [אות לט] דמבואר ברש"י החיוב
על נזק שקרה כשעמד לפוש הוא משום שאין דרך לפוש ברה"ר, כלומר כיון שאסור לפוש ברה"ר איכא
פשיעה בעצם העמידה, אבל הר"ח מבאר שהעומד לפוש חייב מפני שאינו טרוד והיה לו להזהיר, ומבואר
בדבריו שאינו חייב על עצם העמידה אלא על זה שלא הזהיר, דכיון שאינו טרוד גם ר' יוחנן מודה שהיה
לו להזהיר.

המרומי שדה מקשה על רש"י למה הוצרך לומר משום שמשונה הוא, ולא פירש משום שהיה לו להזהיר. המנחת
שלמה מתרץ שרש"י סובר שאף בעומד לפוש אינו יכול להזהיר מפני הטירדה.
מלשון התוס' [סוד"ה וקתני] מבואר שהחילוק בין לפוש לבין לכתף הוא, שבעומד לכתף א"צ להזהיר כיון שדרך
נושאי משא כן והיה לניזק להרגיש בזה, משא"כ בעומד לפוש שאינו דרך ולא היה לניזק להרגיש ולכן היה על
המזיק להזהיר. ומבואר דהחילוק אינו כמו הר"ח משום שכאן טרוד וכאן אינו טרוד, אלא שכאן הניזק יודע
להזהר וכאן אינו יודע. וכן מבאר המאירי.

9. תוספות מסכת בבא קמא דף לא עמוד א ד"ה וקתני חייב

וקתני חייב - שהיה לו להזהיר אף על גב דטריד לכתף היה לו להזהיר וא"ת ומגליה דמשום שהיה לו להזהיר
חייב דלמא משום דמוקמינן לקמן דרמי כשלדא וחייב משום דלא ה"ל למירמיה כשלדא וי"ל דכשלדא נמי דרכו
כשמכתף וא"ת אי אורחיה אמאי הוה ליה להזהיר הא לקמן מוכח דאי לא רמי כשלדא פטור דאיבעי ליה לבעל
חבית לאסוקי אדעתיה שמא יעמוד בעל קורה וא"כ אפי' כשלדא נמי ליפטר הכא דאיבעי ליה לבעל חבית לאסוקי
אדעתיה שמא יעמוד כשלדא כיון דדרך המכתפין בכך וי"ל כיון דלפעמים מכתף ואין מניח כשלדא לא איבעי
ליה לאזהורי וא"ת כי מוקי לה נמי כשעמד לפוש אמאי חייב הא כיון דאיבעי ליה לאזהורי במכתף
בעומד לפוש נמי איבעי ליה לאזהורי דמנא ידע אם עומד לכתף או לפוש ופושע הוא וי"ל דמינכר שפיר
אם עומד לפוש או לכתף הלכך כשעומד לפוש אין לאחרון ליהוי משלדא דלאו אורחיה כשלדא כשעומד
לפוש הלכך ההוא דעמד פושע הוא אם לא יזהיר אבל כשעמד לכתף אורחיה הוא להניח כשלדא ואין לו
להזהיר.

10. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף לא עמוד א

ה' רד"ה לפוש - דמשונה הוא ואין רה"ר עשויה לכך ...
מלשון התוס' [סוד"ה וקתני] מבואר שהחילוק בין לפוש לבין לכתף הוא, שבעומד לכתף א"צ להזהיר
כיון שדרך נושאי משא כן והיה לניזק להרגיש בזה, משא"כ בעומד לפוש שאינו דרך ולא היה לניזק
להרגיש ולכן היה על המזיק להזהיר. ומבואר דהחילוק אינו כמו הר"ח משום שכאן טרוד וכאן אינו טרוד,
אלא שכאן הניזק יודע להזהר וכאן אינו יודע. וכן מבאר המאירי.

11. שערים מצויינים בהלכה

אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני וכו'. בסוגיא זו יש כמה וכמה שיטות, וכדכתב הפנ"י דרבו בה הפירושים בסברות ובחילופי נוסחאות, וכל אחד לקח לו דרך אחר בזה. ועי' באוצר מפרשי התלמוד שהאריך להביא כל השיטות בזה. ובשו"ע (ח"מ סי' תיג ס"ב) פסק כשיטת הרמב"ם (נזק"מ פ"ג ה"י). וברמ"א כתב ויש חולקין וס"ל דאם הוזק במשאו אפילו גופו של שני פטור. וזה דעת הרא"ש. ועי' בסמ"ע (סק"ה) מה שמגיה בדבריו. ובבאר הגולה כתב, דאין מקום למש"כ הרמ"א. וע"ע בביאור הגר"א שהאריך בזה.

12. נחלת משה

לפי האלף אמר רצא : גוף הראשון חייב מטעם אדם המזיק. הגוף של השני, חייב רק מטעם צור. והממון בין של הראשון ובין של השני, פעורין לגמרי. ויש בזה מחלוקת רש"י ותוס' מהו הטעם. לפי רש"י הוא סובר דנתקל לאו פושע ולכן אף הממון של הראשון פעור דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס והטעם דגוף הראשון הוי אדם המזיק וגוף השני לא הוי אלא צור לפי דהשני כיון דנפילתו היתה צאונס גמור ואינו חייב אלא משום דהו"ל לעמוד שזכו רק מניעת פעולה אז בגלל זה לא הוי אלא צור אבל הראשון אע"ג דרצא ס"ל דנתקל לאו פושע מ"מ לא הוי אונס גמור ונהי דבגלל זה לא הוי ח"א להיבדו מ"מ כיון שאח"כ הו"ל לעמוד ולא עמד אז זה ביחד מלערפים ומקרי אדם המזיק.

ולפי התוס' הוא סובר דנתקל הוי פושע לכן הוי הראשון אדם המזיק והא דממונו פעור הוא משום דס"ל המפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה פעור אבל השני דנפל צאונס ואינו חייב אלא משום דהו"ל לעמוד ולא עמד דזה הוי רק מניעת פעולה לא הוי אלא צור.

לפי גירסת רש"י סובר האמר רצא הראשון : דגוף הראשון, חייב מטעם אדם המזיק דנתקל פושע, והממון של הראשון, חייב מטעם צור דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה (והנה יש בזה מחלוקת רש"י ותוס' לפי רש"י הא דאמר רצא נתקל פושע הוי אף לרצון דרצא סובר דבין ר"מ ובין רצון ס"ל דנתקל פושע הוא ולפי התוס' גם רצא סובר דיש מחלוקת בין ר"מ ורצון אי נתקל פושע או לא אלא רצא סובר דהלכה כר"מ דאמר נתקל פושע) גוף השני, חייב מטעם אדם המזיק ואע"ג דנפילתו היתה צאונס מ"מ חייב דהו"ל לעמוד. הממון של השני, פעור לגמרי דהוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס.

13. שערים מצויינים בהלכה

כולן חייבין. מכאן הביא רביה ביד מלאכי (סי' שלו) דלשון "כולם" שייך לומר על שנים בלבד [וכ"כ בשו"ת בית שלמה בהגה"ה], וכתב דדעת הרמב"ן אינו כן, אלא דהלשון "כולן" או "כל", לא תבא על פחות משלשה. ועי' בכס"מ (יסוה"ת סופ"ו) שכתב,

ולא יצדק לומר "כל" על שנים בלבד. ועי' בשו"ת חיים שאל (סי' מב אות יב).

14. שערים מצויינים בהלכה

תרגמה. הא דלא קאמר בלשון אלא, כתב בתוס' רבינו פרץ, דרגילות הוא בגמרא כשאין שם אמורא למעלה אינו חושש לומר אלא. וכ"כ בשטמ"ק בשם תוס' שאנץ. אבל ברא"ש כתב דרב אדא בר אהבה מתרץ כן אליבא דרב, אבל אליבא דשמואל קאי תירוצו ראשון, ולהכי לא קאמר אלא, כי לא בא לסתור תירוצו ראשון אליבא דשמואל.

15. רש"י על בבא קמא דף לא/ב

כשלדא - כנבילה המושלכת למעבר הדרך ברחבה וממלאה את כל הדרך שלדא נבילה כדאמרינן בעלמא שלדו קיימת (נדה דף כח):
כחוטרא דסמיותא - כמקל של סומין שמגשש הסומא בו ופעמים שהוא מושיטו לרוחב הדרך ומגשש:

16. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף טו עמוד א

חוטרא דסמיותא. מקל של סומין שמושיטו הנה והנה לצדדיו ולאמצע הדרך אף זה נפל לרוחב הדרך ופשט ידיו ורגליו לכאן ולכאן עד שמילא את כל הדרך והר"מ ז"ל פי' מקל של סומין וסומין הרבה נמשכין בו שהראשון נסמך במקל והשני בראשון והג' בשני וכיון שנתקל המקל מן הקדר הראשון נפלו כל הסומין אחריו בבת אחת לפיכך הראשון חייב בנזקי כולן ואתי שפיר לישנא דנקט דסמיותא ולא אמר חוטרא דסמיא ומ"מ גם לפירוש זה צריך לומר דמיררי כשהיה לראשון לעמוד ולא עמד כך נראה לי:

17. תוספות מסכת בבא קמא דף לא עמוד ב ד"ה כחוטרא דסמיותא

כחוטרא דסמיותא - ארב פפא פליג וס"ל לרב זביד דכי פסקה לאורחא כשלדא לא היה ראשון חייב בנזקי שלישי שהיה לו ליזהר כשראה השני שנפל אבל כחוטרא דסמיותא דהוי באלכסון כשנתקל הראשון בראש החוטרא אותו שבא אחר כך ונתקל בסוף החוטרא לא ראהו.

18. נחלת משה

תוד"ה כחוטרא וכי שהי' לו ליזהר כשראה השני שנפל וכו'. הכסדר הוא דהנה התוס' כתבו לעיל כן: דלכן אין דרכן של צ"ח להתצונן בדרכים לפי שאדם עיניו למעלה ולכן סובר ר' זביד דנהי נמי דאח' התקלה שמונחת על הארץ אינו רואה אבל אח' האדם שהולך כנגדו ודאי שרואה וא"כ כשראה שנפל הו"ל להיזהר.

19. נחלת משה

בא"ד אותו שצא אח"כ ונתקל בסוף החוטר לא ראהו:
דהנה אם הי' מונה צאלכסון כגון שראשו הי' מונח
יותר רחוק ורגליו הגיעו לכאן והשני הגיע לראשו ונפל אז
השלישי כשראה שהשני נופל חשב צלבו שכל התקלה מונחת
שם ולא עלתה על דעתו שרגליו מגיעים לכאן ור"פ סובר
דאף אם מונה כשלדא יכול השלישי לומר שהשני שהתקלה
היא רק צלד ולא איפוא שאני הולך.

20. שערים מצויינים בהלכה

ממש, ומספיקא פשיטא דלא מפקינן ממונא,
ומדקתני זה בא וזה בא ולא קתני שנים שהיו
מהלכין ברה"ר כו', משמע שזה בא בחביתו
מצד מזרח והאחר בא כנגדו מצד מערב, וכן
מוכח בגמ' דמפרש דפטור משום דתרווייהו
קעבדי מעשה בהדי הדדי, פירוש שאף בעל
החבית סייע בשבירתם שבוךך הלוכו הטיח
חביתו בקורת חבירו. ועי' בתוס' רי"ד לקמן
(מת: ד"ה הזיקו) דמיירי שבאין זה לקראת זה.
וכ"כ בפרישה (חומ"ס סי' שעט סק"ב) במש"כ
הטור ופגעו זה בזה, היינו שפגעו ממש
שהלכו זה כנגד זה.

משנה זה בא בחביתו וזה בא בקורתו וכו'.
פרש"י ופגע זה בזה. [ועי' בערוך
השלחן (ריש סי' שעט) דרש"י ר"ל דבעל החבית
מסייע בשבירתה. ועי' בתוס' רעק"א (אות לג). אבל
בנמוק"י פי' דתרווייהו עבדו מעשה בהדדי].
ובמאירי מפרש זה בצד זה ופגעו זה בזה.
ועי' במלאכת שלמה דה"ה אם היו שניהם
מהלכין זה בצד זה ובעל הקורה טעון
כשלדא ושיבר החבית שהוא פטור, דאי
אפשר לצמצם שיהיו מהלכין זה בצד זה

21. נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף טו עמוד א

[זה בא בחביתו וזה בא בקורתו. פי'] כשפגעו זה בזה דתרווייהו קעבדי למעשה בהדדי ואף על גב דקי"ל [לעיל ברי"ף
סי' סא] דכל שנתנו חכמים רשות והזיק [חייב] שאני הכא שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים:

22. שערים מצויינים בהלכה

שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. כתב
בנמוק"י, ואע"ג דקי"ל [ועי' רמב"ם
נזק"מ פי"ג הט"ן] דכל שנתנו חכמים רשות
והזיק חייב, שאני הכא שאין דרכן של בני אדם
להתבונן בדרכים. ובקול הרמ"ז מפרש
דבאותם דברים אם לא שנתן להם רשות היה
אסור, ואדעתא דהכי נתנו להם רשות שאם
הזיקו חייב, אבל הכא הם רשאים מעצמן
להלך כדרכן.

23. ערוך השולחן חושן משפט סימן שעט סעיף א

שנים שהיו מהלכים ברה"ר זה הולך בחביתו וזה נושא קורה והולכים בשוה לרחוב הרחוב ונפגעו זה בזה
ונשברה החבית בהקורה פטור מפני שיש לזה רשות להלך בחביתו ולזה בקורתו וכבר נתבאר דכל ששניהם

ברשות להרמב"ם פטור כשלא היה מתכוין להזיק ואפילו לדעת רש"י דאינו פטור בהזיק הכא לא חשיב כמו שהזיקו אלא כמו שהחזית הוזהר בו דהא דרך הליכת שניהם הוטחה החבית בהקורה והיה בעל החבית מסייע כשבירתה [טור] ולכן אם בעל החבית עמד על מקומו וזה הלך בקורתו והוטחה החבית בהקורה ונשברה חייב בעל קורה דהוא עשה הנזק ואף על גב שיתבאר דעמידת בעל חבית יותר גורם ליפטר את בעל הקורה זה בבאין זא"ז ואם היה מהלך לא הגיעו הבעל קורה אבל כשהולכים זה כנגד זה מרחקת העמידה את הנזק לבא ואין לפטור בעל הקורה בעמידת בעל החבית [ש"מ בשם ריב"א ב"ק ל"ב. ולא כתבתי תירוצ' התוס' שם ד"ה תרווייהו דלדינא נדחה הך דשלדא]:

24. שערים מצויינים בהלכה

דף לב. ואם עמד בעל קורה חייב. קשה למה חייב, הא הוי רק גרמא, אלא דכתבו התוס' לעיל (לא. ד"ה אמר רבא) דמכאן מוכח דחשיב אדם המזיק אע"פ שאינו מזיק בידים. ובתוס' רבינו פרץ לעיל (ל: ד"ה אמר רבא) מפרש, דעמידתו דבעל קורה חשיב מעשה, כיון שנעקר מן ההילוך ועמד, וגם אם עמד לכתף הוי מעשה, דאין לו לעמוד אלא א"כ מזהיר. ובתוס' רי"ד לקמן (מת. ד"ה הכניס) מפרש, דלא חשבינן לבעל קורה בור שנפטר בו את הכלים, והטעם מפני שעומד על רגליו ובא חבירו ונתקל בו, אע"פ שמאליו נתקל בו לא יקרא בור אלא כאלו הזיקו בידים דמי. ולא חשיב בור ליפטר בו את הכלים אלא כשהוא נופל לארץ. ועי' בדברינו לעיל (לא: ד"ה ראשון).

25. שערים מצויינים בהלכה

ואם עמד בעל קורה חייב. הקשה בערוך השלחן (ח"מ סי' שעט ס"ג) הא אמרינן בגמ' לעיל (לא.) דכשעמד לכתף פטור בעל הקורה, א"כ למה חייב בעל קורה כשעמד לפוש, הרי בעל החבית צריך לזהר מנזק שאירע לו מהקורה, דשמא יעמוד לתקן משאו, דמאין יודע אם בעל הקורה עומד לנוח או לתקן משאו, [ותירץ דודאי כן הוא, אבל עכ"פ כשעמד לתקן משאו, הרי עשה ברשות, והוה ברשות שניהם ופטור, אפילו לרש"י דס"ל לקמן (מח:) דשניהם ברשות חייב, הכא חשבינן שאינו מזיק אלא החבית הוזהר בו, אבל כשעמד לנוח הוי כשלא ברשות ודמי לרשות הניזק דחייב בכל ענין, אפילו לשיטת הרמב"ם (חובל פ"ו ה"ג).

26. ערוך השולחן חושן משפט סימן שעט סעיף ג

בעל קורה ובעל חבית שהלכו ברה"ר ולא הלכו זה כנגד זה אלא זה אחר זה אם היה בעל קורה ראשון ובעל חבית הלך אחריו ונשברה החבית בהקורה פטור כיון שהלך ברשות ואם עמד בעל הקורה לנוח חייב דזה עשה

שלא ברשות דאין לו לעמוד לנוח במקום שבני אדם הולכין תדיר שהרי עלול להזיק בקורתו ואם היה מוכרח לנוח בכאן היה לו להזהיר לכל הבא אחריו לשמור מקורתו ולכן אם באמת הזהיר לבעל החבית וא"ל עמוד פטור ואם עמד לתקן משאו אף על פי שלא הזהירו פטור מפני שטרוד היה ולא היה יכול להזהירו ואף על גב דבעל החבית צריך ליזהר לפ"ז מנזק שיארע לו מהקורה דשמו יעמוד לתקן משאו וא"כ למה חייב בעל הקורה בעמדו לנוח ומאין יודע בעל החבית אם עמידתו של בעל קורה הוא לנוח או לתקן משאו דודאי כן הוא אבל עכ"פ כשעמד לתקן משאו הרי עשה ברשות והוה כרשות שניהם ופטור מפני דחשבינן שאינו מזיק אלא החבית הוזקה בו כמ"ש בסעיף א' אבל כשעמד לנוח הוה כשלא ברשות ודמי לרשות הניזק דחייב בכל ענין אף לשיטת הרמב"ם כמ"ש בס"ע ש"ח [נ"ל]:

27. תוספות יום טוב מסכת בבא קמא פרק ג משנה ה

וכן זה בא בנרו וזה בא בפשתנו. בגמרא לא עבד צריכותא ואיכא למימר דכיון דפשתן בהריחו האש נשרף וברי הזיקא דנר בפשתן ה"ל לבעל הנר ליזהר ביותר ולעולם נחייבה קמשמע לן. אי נמי איכא דבעל הפשתן הוי ליה ליזהר ביותר ולא נחייב כלל לבעל הנר. קמ"ל. והתוספות דקדקו בפ"ב דף כ"ג [ד"ה ולחייב] דיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק משלא יזיק לכן הראשון עיקר. והרא"ש והטור סימן שע"ט השמיטו בבא זו:

=====

1. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף לא עמוד ב

מתני'. נשברה חבית בקורה פטור. והוא משני טעמים: (א) שבעל הקורה היה קרוב לאונס אליבא דהראשונים שאדם המזיק כשהוא קרוב לאונס פטור (עיין לעיל דף כז: בתוס' ד"ה ושמואל וכו'); (ב) משום שהניזק הזיק לעצמו, וכמבואר בירושלמי לגבי מי שישן ובא אחר ושכב על ידו לישון והראשון בשנתו הזיק לשני שפטור כי הניזק פשע וגרם שיוזק ונחשב כמי שהזיק את עצמו (עיין למעלה דף ד א) בתוס' ד"ה כיון דכייף כו' ובחידושי הרמב"ן לב"מ (דף פב) ובשיעורינו למעלה (דף כו א) ד"ה אדם מועד לעולם).

2. תוספות מסכת בבא קמא דף ד עמוד א

כיון דכייף ופשט אורחיה הוא - בירושלמי יש דישן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו כלים אצלו ושברן פטור דהם גרמו לו וכן אם היה ישן והלך חברו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב.

3. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף ד עמוד א

יג' תד"ה כיון וכו' בירושלמי יש דישן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו הכלים אצלו ושברן פטור - הפנ"י והתפארת שמואל מבארים שהיה קשה לתוס' למה הוי אורחיה להזיק כשהוא ישן. ולזה הביאו מהירושלמי שמירי שהשכיב עצמו לישון אצל הכלים ובכה"ג הוי אורחיה להזיק.

4. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף ד עמוד א

יד' בא"ד - בירושלמי יש דישן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו הכלים אצלו ושברן פטור דהם גרמו לו - א. התוס' [להלן כז: וב"מ פב ב] הביאו ראיה מהירושלמי שבאונס גמור פטור אדם המזיק, ודוקא באונס שאינו גמור אמרינן אדם מועד לעולם. הרמב"ן [ב"מ פב ב] חולק וסובר שאף באונס גמור חייב אדם המזיק. והא דפטור הירושלמי מי שישן והניח כלים אצלו, היינו משום שהשני פשע שהניח הכלים אצלו, ואיהו דאפסיד אנפשיה. גם הרמב"ם [חובל א - יא] כתב הניח כלי בצד הישן ושברו הישן פטור, שזה שהניחו הוא המועד שפשע. ומבואר ברמב"ם כמו הרמב"ן שפטור משום שהשני פשע שהניח הכלים אצלו.

מלשון תוס' כאן שכתבו דהם גרמו לו, משמע כמו הרמב"ן שהשני פשע שהניח הכלים אצלו, ואיהו דאפסיד אנפשיה. וקשה דזה סותר לדברי התוס' להלן [כז ב] שהביאו ראיה מהירושלמי שאונס גמור פטור. וי"ל שהתוס' והרמב"ם נחלקו מה נתחדש בדין אדם מועד לעולם [שילפינן מקרא להלן כו ב], התוס' למדו שהפסוק מלמד שהאדם המזיק נחשב תמיד פושע, ולכן קאמר אדם מועד כלומר פושע לעולם. משום

שהאדם צריך להזהר שמא יזיק בשוגג, ולכן באונס גמור פטור. והרמב"ן ס"ל שהוי גזה"כ שאדם חייב כל היכא שתבירו ניזק על ידו, דאדם אינו חייב משום פשיעתו אלא על תוצאות מעשיו דהיינו מה שתבירו ניזוק ולכן חייב גם אם תבירו ניזוק על ידו באונס גמור. ולפ"ז י"ל [וכע"ז כתב בש"ר' שמואל] דאף אם הפטור בהניח כלים אצל הישן הוי משום שמי שהניח היה פושע, מ"מ איכא ראיא שאין האדם חייב על תוצאות מעשיו אלא על פשיעתו, והכא השני פשע, ומזה איכא ראיא שבאונס גמור יהיה פטור כיון שלא פשע.

ב. יש כמה נ"מ בין שיטת תוס' שפוטרים ישן מדין אונס לבין שיטת הרמב"ן שפוטר משום שהשני פשע.
א. בש"ר' דוד [אות צח] כתב נ"מ היכא שהמזיק התעורר וראה הכלים וחזר לישון, דאינו אונס ומ"מ השני פשע שהניח הכלים בזמן שישן.
ב. היכא שדרך להניח שם כלים, שאין המזיק אנוס ומ"מ השני פשע.
ג. אם קטן הניח כלים ליד הישן, שאין הקטן פושע ומ"מ הישן היה אנוס.
ד. המנחת שלמה ובש"ר הגר"ד [אות נו] כתבו נ"מ אם ראובן הניח כלים של שמעון ליד אדם ישן, שאז הישן הוא אנוס, ושמעון הניזק לא פשע בהנחת הכלים.
ה. עוד כתב שם נ"מ היכא שבעל הכלים הזהיר את הישן לפני שהלך לישון שישים על ידו כלים, שאז אינו אנוס ומ"מ השני פשע.

5. נחלת משה לדף ב

הנה יש שלש סוגי מזיקין: (א) אדם שהזיק בעלמו; (ב) ממנו שהזיק; (ג) אדם עשה פעולה והפעולה הזאת הזיק כגון שעשה צור צרכ"ר דאע"פ שהצור אינו שלו חייב או כגון שלקח חטא של אחר והדליק בו דכתבו החוס' לקמן כז. ד"ה אשו משום ממנו וכ"י דחייב אע"פ שהאש הזה לאו ממנו הוא.
והנה באדם שהזיק יש לחקור אם זה שחייבתו תורם הוא משום שעשה עבירה ופשע והזיק לחבירו או משום דכיון דלחבירו נגרם הפסד על ידו חייבתו תורם למלכות חסרונו של חבירו.
וב"ל דזה יהי תלוי במחלוקת שצין הרמב"ם וכתוס' דהנה לקמן כו. חנן אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד בין ער ובין ישן וכתבו החוס' לקמן כז: ד"ה ושמואל וכ"י דדוקא באונס כעין אבירה חייב אבל באונס כעין גניבה וכ"ש באונס גמור פטור, אבל הרמב"ם בפ"ו מהל' חובל ומזיק הל' א' סובר דאפי' אונס גמור חייב (ע"ש במ"מ ועיין בש"ך ס' ש"ח ס"ק א') והסבר המחלוקת אפשר לומר דתלוי בחקירה דלעיל, דכתוס' סוברין דחיוז אדם המזיק הוא משום שעבר עבירה והזיק את חבירו ולפ"ז היכא דהי' אנוס א"ל לחייבו אבל הרמב"ם סובר דחיוז אדם המזיק הוא משום שיש לשני חסרון על ידו ולכן אע"פ שהי' אנוס מ"מ כיון שלשני הי' חסרון על ידו לריק למלכות את חסרונו דהשני א"ל לסבול בגללו (וראה בספר חנן האזל פ"א מה' נזקי ממון ה"א אות י"ח מה' שביאר).

6. רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף כו עמוד א

משנה. **אדם מועד לעולם. בדין אדם מועד באונס, מצויות בראשונים שלש שיטות: (א) שיטת התוס' (לקמן כז: בד"ה ושמאל אמר) שאדם המזיק חייב באונס כעין אבידה ופטור באונס כעין גניבה ובאונס גמור; (ב) שיטת נ"י שאדם המזיק פטור באונס גמור ובשאר האופנים חייב; (ג) שיטת הרמב"ן (בחידושו לב"מ דף פב ב) שאדם המזיק חייב באונס גמור.**

לשם ביאור המחלוקת עלינו לחקור אם המחייב של אדם המזיק הוא ביטול חובת השמירה המוטלת עליו כעין חובת השמירה המוטלת על בעליהם של ממון המזיק או שהמחייב באדם המזיק הוא מעשה הנזק שעשה. לתוס' המחייב הוא ביטול חובת השמירה ולכן פטור באונס כעין גניבה כי באופן הזה אין להאשימו בביטול חובת שמירה. מאידך הרמב"ן סובר שהמחייב הוא מעשה הנזק ולכן גם אדם המזיק באונס גמור חייב מאחר שעשה מעשה נזק.

שיטת הנ"י מתבארת בא' משתי דרכים. י"ל שסובר שהמחייב באדם המזיק הוא ביטול חובת השמירה אך לנ"י יש שיעור אחר מתוס' ואף באונס כעין גניבה יש הפרת חובת השמירה המחייבת את אדם המזיק. אולם באונס גמור במקום שאין ביטול לחובת השמירה אדם המזיק פטור. א"נ לדעת הנ"י המחייב באדם המזיק הוא מעשה הנזק, אך באונס גמור פקעה חלות מעשה המזיק וכדכתיב ולנערה לא תעשה דבר. ומנ"י משמע כפירוש השני הזה. מאידך לרמב"ן מעשה מזיק באונס נחשב למעשה מזיק ולכן הרמב"ן מחייב את המזיק באונס לשלם.

7. דף על הדף מסכת בבא קמא דף לא עמוד א

בגמ': שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקי שני.

בספר פתחי חושן נזיקין (פ"ח אות ל"ד) כתב שהיושב באוטובוס ורגליו פשוטות לחוץ שלא כדרך היושבים, ועבר אחד ונתקל בו והזק חייב, אבל אם נתקל בו והזק בקרקע עולם פטור משום דהוי בור. עכ"ד. ויש להעיר דדוקא כשנתקל אנוס אז יש מחלוקת בראשונים אם הנתקל הראשון הוי בור או אדם המזיק (עי' ב"י סי' תי"ג השיטות). אבל כשנתקל פושע הוא בודאי חייב משום אדם המזיק, וכ"ש כאן שלא ה' בגדר נתקל אלא אדם המזיק, וא"כ בודאי חייב אפי' אם נתקל בקרקע עולם, וכ"כ החזו"א ב"ק (סי' ד' סק"ח) להדיא.